

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ПРОФЕСІЮ ВЧИТЕЛЯ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ

Статтю присвячено питанням професійної орієнтації старшокласників профільного ліцею. Розкрито особливості організації роботи із старшокласниками, що обрали гуманітарний профіль навчання.

The analysis of methods of forming of competence, which put basis of senior pupils further professional becoming as future teachers of foreign language is given in the article.

Кардинальні зміни соціально-економічного укладу в нашій країні призвели до змін методологічних пріоритетів в освіті, виникненню та поширенню нових освітніх цінностей, новій хвилі інновацій, яка охопила всі рівні освітньої системи. Потреба суспільства у відповідальному, творчому, компетентному вчителі-професіоналі постійно зростає, тому підготовку майбутніх педагогічних кадрів необхідно вважати першочерговим завданням освіти. Підвищення ефективності педагогічної діяльності відбувається за рахунок впровадження системи професійного відбору учнів у спеціалізовані ліцеї, а потім і до ВНЗ, що є необхідною умовою досягнення високого рівня сформованості навчальних компетентностей, бажання подальшої реалізації себе як майбутнього педагога. Мова йде про спеціалізовані навчальні заклади педагогічного спрямування, де ефективність і дієвість професійної орієнтації на діяльність педагога визначається вихованням професійно значущих якостей учнів для підготовки їх до майбутньої діяльності.

Наукові дослідження в галузі професійно-педагогічної орієнтації досить широкі. Професіографія педагогічної праці, закономірності формування особистості вчителя розкриті в працях Гноболіна Ф.М., Гришина Є.О., Кузьміної Н.В., Левітова М.Д., Ніколенка Д.Ф., Сластьоніна В.О., Хмелюк Р.У., Щербакова О.І. та ін. Психологічним аспектом методики діагностики професійної придатності, шляхів формування професійно значущих інтересів, здібностей, присвячені дослідження Федоришина Б.О., Моргуна В.Ф., Крягжде С.П., Сахарова В.Ф. та ін. Шляхи спільної роботи педагогічного ВНЗ та загальноосвітньої школи щодо підготовки школярів до свідомого вибору професії вчителя аналізується в роботах Зязюна І.А., Великого В.М., Кривоноса І.Ф., Морозової В.С., Петрушкіна С.Ф. та ін. Орієнтація школярів на окремі педагогічні професії розглядається в дослідженнях Райца Я.П., Пасинок В.Г. та ін. Формуванню комплексу компетентностей старшокласників присвячені роботи Хуторського А., Овчарук О., Чернишової С.Н., Шишова С., Родигіної І. та ін.

Мета статті полягає у розкритті особливостей професійної орієнтації старшокласників профільного ліцею, обґрунтування засобів формування у комплексу особистісних якостей, що складатиме основу подальшого професійного становлення майбутнього вчителя іноземної мови.

Як відомо, професійна компетентність особистості складається з її фахової підготовленості, здатності виконувати посадові функції та характеризується сформованістю єдиного комплексу знань, умінь, психологічних особливостей (якостей), професійних позицій[1]. Перспектива бути компетентним вчителем вимагає своєї реалізації вже зі старших класів шкіл, ліцеїв, гімназій. Так, підготовка майбутніх фахівців починається задовго до вступу до ВНЗ і включає в себе інформацію про ту чи іншу професію, визначення, поглиблення і розвиток особистісних професійних нахилів та інтересів, а також передбачення якісних змін у самопізнанні. Роль профільних закладів полягає в організації пропедевтичної роботи, тобто системи спеціальних заходів, що мають сприяти формуванню відповідних якостей, спеціальних знань і вмінь, які допоможуть працювати на професійне майбутнє учня.

Слід підкреслити, що з переходом загальної середньої освіти на 12-річний термін навчання профілізація набула якісно нового значення. Згідно із Законом України “Про загальну середню освіту”, Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті освітні заклади виконують правові нормативи профільного навчання і професійної підготовки, які є єдиними і обов’язковими для усіх громадян України. Вони створюють необхідний освітній простір, у межах якого кожний юний громадянин має можливості реалізувати свої професійні намагання, інтереси і життєві плани. Компетентнісний підхід до навчання задекларований державними документами, має допомагати забезпечити учнів відповідними знаннями та вміннями, необхідними для реальної життєдіяльності в професійній, соціальній, освітній, комунікативній сферах [2].

Як показує досвід діяльності профільного ліцею, ефективність роботи педагога, який пройшов систему допрофесійної педагогічної освіти значно вища. В дисертаційних дослідженнях Соловей М.І., Райца Я.Ф. підкреслюється, що це повною мірою відноситься до вчителя іноземної мови. Справа в тому, що категорії підлітків у віці 15 – 16 років більш свідомо обирають свій життєвий шлях, у них вже сформовані певні життєві стереотипи і стиль мислення, він психологічно готовий до вибору професії педагога. Професійне самовизначення старшокласника передбачає вияв учнів схильних до педагогічної діяльності, розвиток інтересу до професії та певних якостей притаманних майбутньому вчителю.

Як зазначає у своїх роботах Б.О. Федоришин, в учнів відчуття своєї професійної придатності потрібне для розв’язання проблеми його професійного самовизначення [7]. Розв’язанню цього завдання сприятиме відвідування спеціальних додаткових курсів, факультативів, що допомагають розвинути стійкий інтерес до професії, краще пізнати себе, свої прагнення. Крім того, шкільні виховні заходи здійснюють певний внесок у розвиток їх творчих здібностей учнів. В атмосфері співпраці, дружньої підтримки, не вимушеності молода людина краще розвиває свої особисті якості, організаторські, ораторські здібності, вміння поводитись перед аудиторією.

Розглядаючи досвід допрофесійної підготовки молоді, слід звернути увагу на інтенсивний процес оновлення організаційних засобів, безпосереднє використання накопичених розробок та творче впровадження наукових досліджень в навчально-виховний процес профільного ліцею.

Особливо це стосується вчителя іноземної мови, так як останнім часом інтерес до її вивчення серед молоді зростає. Ця ситуація зумовлена входженням України до Європейського освітнього простору і приєднання до Болонського процесу. Досконале володіння іноземними мовами дає можливість прилучитися до міжнародного співробітництва, бути конкурентоспроможним, мобільним на ринку праці.

Як відомо, підготовка вчителя іноземної мови до професійної діяльності вимагає оволодіння ним лінгвістичної, лінгвокраєзнавчої, комунікативної, навчально-пізнавальної та лінгвометодичної компетенціями. Наприклад, лінгвокраєзнавча компетенція базується на володінні технологією вивчення іноземної мови, формування способів самостійного опанування знань і розвитку іншомовних навичок і вмінь; комунікативна – складає здатність сприймати та породжувати іншомовні тексти згідно з поставленою метою, а також породжувати іншомовні тексти залежно від комунікативної задачі; лінгвометодична компетенція містить в собі володіння мовою на адаптивному рівні, що визначається конкретно-педагогічною ситуацією, а також вмінням педагогічного спілкування [3]. Це вимагає створення відповідного лінгводидактичного освітнього середовища в умовах професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю.

Відомо, що в діяльності вчителя іноземної мови існують певні особливості, не характерні іншим педагогічним спеціальностям. Справа в тому, що навчання будується на комунікативно-мовленнєвій основі засобами іноземної мови. Тому сформованість, наприклад, комунікативної компетенції старшокласників є важливою складовою професійної майстерності майбутнього вчителя іноземної мови. Компетентність є складним, багаторівневим утворенням, інтегрованим результатом навчання в контексті з загальною

здатністю особистості використовувати знання та власний досвід у конкретних життєвих ситуаціях визначається багатьма науковцями, що займались дослідженням цього питання.

Як показують результати нашого дослідження, ефективне формування загальноосвітніх компетентностей старшокласників у профільному навчанні можливе лише за умов наявності цілеспрямованої системи роботи, завданням якої є створення передумов для оволодіння учнями комплексом знань для подальшої їх трансформації у процес майбутньої професійної діяльності. Підвищення якості майбутньої фахової підготовки залежить насамперед від того, як цілісно у навчально-виховному процесі реалізуватиметься професійна спрямованість навчальних дисциплін, а також виховних можливостей усіх інших видів діяльності майбутніх учителів іноземної мови у єдиному режимі відтворення їх кадрового потенціалу.

Результати формування загальноосвітніх компетенцій учнів залежить від здібностей, способу мислення, інтелектуальної активності особистості та мають бути спрямовані на розвиток світогляду старшокласників, їх поглядів на професію педагога, визначення мети навчання, як стратегічної лінії майбутнього життя. Тому майбутньому вчителю іноземної мови обов'язково треба знати і усвідомлювати рівень розвиненості та перспективності інтегрованого показника готовності старшокласника до навчання у ВНЗ.

За результатами узагальнених матеріалів констатувального експерименту, нами підібрано комплекс активних методів самоосвіти, якими випускники мають оволодіти під час навчання в ліцеї за профілем – вчитель іноземної мови. До них відноситься, наприклад, метод моделювання психолого-педагогічних ситуацій. Як вид гри, він залучає учнів до фактичної чи вигаданої ситуації, особливістю якої є непередбаченість. Окреслюючи педагогічні умови навчально-виховного процесу, викладач створює педагогічну ситуацію, яка має стати об'єктом моделювання. Це вимагає від учнів максимальної мобілізації всіх знань, умінь і навичок для демонстрації розуміння специфіки конкретної ситуації, що моделюється.

Ефективними виявились імітаційні та рольові ігри, що базуються на розв'язанні навчальної, життєвої проблеми. Необхідність її вирішення обумовлює природність спілкування, а це означає, що будь-яка комунікація викликається потребою в ній, стимулює розвиток критичного мислення учнів, ретельного обміркування ситуації, пошуку правильного, з позиції учасника гри, виходу, розвиває логічне мислення, вміння аргументовано висловитись, переконувати співрозмовника, враховуючи при цьому його аргументи і факти.

Пропонуючи учням участь у рольових іграх за темами “Моя майбутня професія”, “Вчитель іноземної мови сьогодні”, “Мій улюблений вчитель”, “Вимоги до сучасного випускника”, “Стрес у школі і як йому запобігти”, “Як стати досконалішим”, учитель не лише наближає мовленнєву діяльність на уроці до реальної комунікації, активізуючи такі види діяльності, як говоріння, письмо, аудіювання, читання, але й дає можливість учневі краще пізнати себе. Це сприяє більш свідомо визначати свої плани на майбутнє, дати оцінку своїм здібностям, побачити процес навчання з дещо іншого боку, виявити наявність у собі якостей, властивих педагогічній діяльності, таких як організаторські здібності, вміння володіти словом, бути переконливим, працювати з колективом, легко входити в контакт з іншими людьми, аналізувати й логічно переосмислювати свої дії та вчинки.

Одним із найрезультативніших методів формування компетентностей, науковцями вважається метод проектів. І дійсно, результати нашого дослідження показують, що проектний метод дає більш ефективні кінцеві результати під час оволодіння відповідними компетенціями на уроках, зокрема іноземної мови. Цей метод є дійовим дидактичним засобом активізації пізнавальної діяльності, розвитку креативності та одночасно формування певних рис особистості. Позитивним для методу проектів є те, що учнями глибоко засвоюється та опрацьовується велика кількість інформації, зростає рівень сформованості комунікативних умінь, відбувається реалізація творчих здібностей, інтересу до діяльності тощо. Виконання проекту – це цілісний процес дослідження, міркування, прийняття рішення,

планування, виготовлення творчого продукту та оцінювання результатів діяльності, під час якої учні досліджують, аналізують, будують аналогії, розробляють критерії, яким повинен відповідати той об'єкт, що створюється.

Дуже важливо, щоб тема, яка пропонується учням або обирається самостійно, була дійсно цікава, важлива і корисна. Для нашого дослідження старшокласникам було запропоновано тематику, що спрямовувала учнів до професійного самовизначення. Для випускника ліцею вона є значно актуальною. Тому такі проекти, як “Професія вчителя на Україні та в Німеччині”, “Модель професіонала”, “Освітні послуги приватного навчального закладу Німеччини”, “Вчитель очима учнів” будуть відповідати віковим інтересам учнів та дадуть змогу набути певні знання, уявлення, щодо характеру професії, її соціального значення та вимог, які висуває професія до молодої людини, яких умінь і якостей необхідно для оволодіння відповідною професією.

Дуже популярні також проекти, під час виконання яких використовуються комп'ютерні та мультимедійні засоби. Як показали результати формуючого експерименту, найбільш повно це реалізується через програму “Intel @ Навчання для майбутнього”, використовуючи індивідуальні та групові форми організації діяльності старшокласників, що базуються на пошуку, аналізі та узагальненні інформації.

Останнім часом знайшов своє місце на освітньому просторі міжнародний проект “Наука об'єднує світ”, який дає можливість представникам різних культур та країн спілкуватися і разом вивчати життєво важливі соціальні проблеми. Лозунг міжнародного проекту “Пізнавати світ науки у своїй країні – розповсюджувати цей досвід у світі”. Спілкування в рамках проекту ведеться іноземною мовою, тому не просто участь але й перемога учнів 10 (ІМ) класу Херсонського ліцею обласної ради, свідчать про досить високий рівень володіння іноземною мовою, а також про успішну сформованість компетенцій, необхідних для створення проекту, його презентації, що і повинно стати орієнтиром на шляху оволодіння професією вчителя іноземної мови.

Досить ефективним у роботі з учнями є технологія “Дебати”. Важливою умовою досягнення результату є створення комунікативної ситуації, яка своїм динамізмом активізує реалізацію мовленнєвої поведінки співрозмовників залежно від соціально-комунікативних ролей її учасників. Таким чином, учні вчать інтегрувати інформацію різними способами, формулювати гіпотезу, ставити запитання, аргументувати власну точку зору, толерантно ставитися до думок інших людей, співпрацювати в команді та ін.

Підсумовуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що професійна орієнтація старшокласників має виконуватись цілеспрямовано і системно. Доцільно впроваджувати активні методи навчання як на уроках, так і в позаурочний час. Використання таких методів стає важливим не просто для накопичення знань та вмінь, а й для постійного збагачення творчим досвідом, формування механізму самореалізації особистості кожного учня. Тому в технологіях навчання має домінувати особистісно-розвивальна орієнтація, яка тісно пов'язана з комунікативно орієнтованим, інтерактивним навчанням.

У подальшій дослідницькій роботі нами передбачається визначення умов ефективної професійної орієнтації на професію вчителя іноземної мови профільного ліцею та обґрунтування механізму діагностики професійних інтересів, особистих якостей старшокласника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ануфрієва Р.А. Професійна компетентність та життєвий успіх особистості / Життєва компетентність особистості. Міністерство освіти і науки України. – К.: Богдана, 2003. – С. 320–338.
2. Єрмаков І.Г. Модель компетентного випускника / Життєва компетентність особистості. Міністерство освіти і науки України. – К.: Богдана, 2003 – С. 114 – 125.
3. Ніколаєва С.Ю., Петрашук О.П., Бражник Н.О. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов. – К.: Ленвіт, 1996. – 88с.

4. Райц Я.Ф. Педагогические условия подготовки старшеклассников к выбору профессии учителя иностранных языков: Авторефер. дис. ... канд. пед. наук. – Ч., 1981. – 24с.
5. Радигіна І.В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання. – Х.: Видавнича група “Основа”, 2005. – 91с.
6. Соловей М.У. Педагогічні основи орієнтації учнів загальноосвітньої школи на професію вчитель іноземної мови: Авторефер. дис. ... канд. пед. наук. – К., 1992. – 22с.
7. Федоришин Б.О. Психолого-педагогічні основи професійної орієнтації. Дис. ... докт. пед. наук. 13.00.04. – К., 1996. – 310с.
8. Чернишова Р. Андрюханова В. Мета сучасної школи – компетентність// Директор школи. Україна. – 2001. – №8. – С. 91 – 96.

УДК 37.013

Т.В. Дячкова

МЕТА ВИХОВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

У статті розкривається поняття всебічного і гармонійного розвитку особистості як мети виховання в цивілізованому суспільстві від античності до сьогодення.

В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася система виховання, що ґрунтується на національних рисах і самобутності українського народу. Це враховується в Програмі «Освіта» (Україна ХХІ століття) в якій визначено порядок з удосконаленням духовних надбань українського народу, набуття молодими поколіннями розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, економічної культури.

The concept of the harmoniously developed person as the main aim of the upbringing in civilized society starting from ancient times till present days is observed in this article.

The historical development of Ukraine like in other countries led to forming such a system of upbringing as one based on national features and distinctive culture of Ukrainian people. This matter was taken into account in “Osvita” (Ukraine in XXI c.). Program as well as gaining the spiritual values, physical improvement, moral, artistic and aesthetic, juridical and economic culture.

Загальною метою виховання є всебічний і гармонійний розвиток людини. Такий ідеал цивілізованого суспільства діє впродовж століть, починаючи з афінської системи виховання, де і народилося розуміння гармонійності людини (калогатія – ідеал фізичної та моральної досконалості).

Ідеали досконалої особистості у різних народів дуже схожі. Вони включають розум, красу, працелюбність, високі моральні якості, тобто якості, які характеризують всебічно і гармонійно розвинену людину. Ідея гармонійного розвитку тілесної і духовної краси зародилася в античній філософії. Ще Аристотель акцентував увагу на вихованні мужності й витривалості, поміркованості й справедливості, високої інтелектуальної і моральної чистоти.

В епоху Відродження ідея всебічного розвитку особистості знайшла відображення в педагогічних поглядах педагогів-гуманістів Ф. Рабле і М. Монтеня. Рабле пропагував гуманістичне виховання людини, в якому б гармонійно поєднувались фізичний і духовний розвиток. Важливою складовою всебічного розвитку він вважав мислення. На його думку, з цією метою в школі повинні вивчатися мови, математика, астрономія, природознавство, історія, право.

Монтень передусім позитивно оцінював в античному вихованні його різнобічність. Серед складників всебічного розвитку особистості він виділяв розумовий розвиток, моральне і фізичне виховання. Педагоги-гуманісти до змісту всебічного розвитку вносили культ